

Gerda Laqueur

Opdracht: Creëren

1. Inleiding

Deze opdracht heeft betrekking op ontwikkelingen en gebeurtenissen in Duitsland ten tijde van de Republiek van Weimar en het nationaalsocialisme.

Een joods meisje, Gerda Laqueur, is direct na W.O.I zo kwaad op het verdrag van Versailles, dat zij hoopt dat de Duitsers hiervoor wraak zullen nemen.

De leerlingen vertellen Gerda, in deze opdracht, dat zij begrijpen waarom zij deze gevoelens heeft, maar vertellen haar ook waarom zij er nog spijt van zal krijgen.

Vak	Geschiedenis
Schooltype/afdeling	Havo/vwo
Leerjaar	Klas 3
Tijdsinvestering	1 lesuur
Onderwerp	Het leven van een joods meisje in de Republiek van Weimar, horend bij tijdvak 9: tijd van twee wereldoorlogen (1900-1950) / Eerste helft twintigste eeuw
Hogere denkvaardigheid	Creëren
Historisch denken en redeneren	Bron en vraagstelling, contextualiseren, standplaatsgebondenheid
Bron	SLO/Albert van der Kaap

2. Opdracht

Gerda Laqueur, de wereld van een joods meisje

Bron

Gerda Laqueur (1906-1945) leefde als joods meisje in Duitsland en Nederland. In 1918 begon zij een dagboek te schrijven. Over dit dagboek schrijft Jolande Withuis:

'De dertienjarige Gerda Laqueur schreef in haar dagboek woedend over het 'dictaat' van Versailles. Ze leed om haar 'arme, geknechte vaderland' en meldde: 'Het volk schreeuwt om wraak', omdat het een vernederende vrede kreeg opgelegd. Twee jaar later voelde ze zich intens betrokken bij een volksstemming over de toekomst van Silezië. Zo woedend is ze als de ijzer- en steenkoolindustrie door de Volkenbond aan Polen wordt toegewezen, dat ze nu ook zelf de hoop uitspreekt dat de komende geslachten deze misdaad tegen de Duitsers zullen wreken.

Toen haar dochter Maria zeventig jaar later Gerda's dagboeken bewerkte, liepen de koude rillingen haar bij deze passages over de rug, omdat zij ten volle wist welke gevolgen dit verlangen naar wraak voor haar had gehad'.

Bron: Withuis, Jolande, Een keurig Duits gezin, *Trouw* 29 mei 2010

<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/>

Gebruik de bron

Net als Maria, de dochter van Gerda, weet ook jij hoe de geschiedenis van Duitsland verliep in de jaren dertig.

Stel je voor, je gaat met een tijdmachine terug in de tijd en je komt terecht in het Duitsland van de jaren twintig. In een café ontmoet je Gerda. Ze vertelt je wat ze zojuist in haar dagboek heeft geschreven.

1. Vertel haar waarom je begrijpt dat ze deze gevoelens heeft, maar
2. vertel haar ook waarom ze nog spijt zal krijgen van haar hoop dat de komende geslachten deze misdaad (het verdrag van Versailles en het toewijzen van Silezië aan Polen) zullen wreken.

3. Toelichting

Waarom deze opdracht?

De opdracht heeft betrekking op drie kenmerkende aspecten van tijdvak 9: tijd van twee wereldoorlogen (1900-1950) / Eerste helft twintigste eeuw:

- Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme / nationaalsocialisme.
- Het voeren van twee wereldoorlogen.
- Racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden.

In deze opdracht gaat het over ontwikkelingen en gebeurtenissen in Duitsland ten tijde van de Republiek van Weimar en het nationaalsocialisme. In de vragen wordt zowel een beroep gedaan op lagere als op hogere denkvaardigheden en op historische vaardigheden als bron en vraagstelling, contextualiseren en standplaatsgebondenheid.

Hoofdpersoon in de bron is Gerda Laqueur, een joods meisje dat in die periode in Duitsland en Nederland leefde. De bron is een fragment uit een artikel van Jolande Withuis over een door Gerda Laqueur geschreven dagboek (zie ook de bijlage).

In deze opdracht verwoorden leerlingen, op een creatieve manier (**creëren** in de taxonomie van Bloom), wat de impact van het nationaalsocialisme in Duitsland is geweest voor met name de joden. Zij 'voorspellen' de geschiedenis van Duitsland tussen 1933-1945 op basis van hun kennis van deze periode.

Wat wordt er van leerlingen gevraagd?

In deze opdracht wordt een beroep gedaan op specifieke kennis van ontwikkelingen in Duitsland ten tijde van de Republiek van Weimar.

De vakspecifieke vaardigheden die in deze opdracht aan de orde komen zijn 'bron en vraagstelling', 'contextualiseren' en 'standplaatsgebondenheid'.

De leerling moet de vragen en de bronnen begrijpen (leesvaardigheid) en informatie uit bronnen vergelijken met eigen kennis. Maar deze opdracht doet toch vooral een beroep op redeneervaardigheden. De leerling moet zijn reactie op de opmerkingen van Gerda Laqueur onderbouwen met argumenten ontleend aan eerder verworven kennis van die periode en aan kennis van het begrip standplaatsgebondenheid.

De leerling moet zich de vraag stellen welke informatie en kennis hij nodig heeft om de reactie te kunnen geven. Na afloop vraagt hij zich (samen met medeleerlingen) af of zijn reactie hout kan snijden.

Suggesties

U kunt deze opdracht inleiden door de leerlingen te vertellen wie Gerda Laqueur was (zie de bijlage) en haar te plaatsen in de context van de tijd.

Vervolgens vertelt u de leerling wat het doel van de opdracht is, waarbij u expliciet ingaat op historische vaardigheden als 'bron en vraagstelling', 'contextualiseren' en 'standplaatsgebondenheid'.

De opdracht is zo geformuleerd dat u kunt kiezen of u deze schriftelijk of mondeling laat maken. In het eerste geval schrijven de leerlingen een kort betoog of essay, in het tweede geval presenteren zij hun bevindingen aan de klas. In beide gevallen verdient het de voorkeur om leerlingen de opdracht in groepjes te laten maken. Dat bevordert namelijk de discussie.

In het eerste deel van deze opdracht, waarin een sterk beroep wordt gedaan op historische empathie, verplaatsen leerlingen zich in de gevoelens van Duitsers die zijn geconfronteerd met (de gevolgen van) het verdrag van Versailles. In het tweede deel van de opdracht moeten leerlingen hun kennis van nazi-Duitsland gebruiken om te beredeneren waarom Gerda Laqueur spijt zal krijgen voor haar roep om wraak voor het verdrag van Versailles.

Na afloop bespreekt u klassikaal de verschillende reacties, waarin vooral ook aandacht uitgaat naar de gevolgde werkwijze. Ook is het zinvol om aspecten van standplaatsgebondenheid te expliciteren.

4. Bijlage

Wie was Gerda Laqueur?

In 2010 verscheen onder de titel 'Gerda's Tagebücher', de bewerking van de dagboeken van Gerda Laqueur, met als ondertitel 'Een Duits-Joods-Nederlandse familiegeschiedenis'. Met diverse onderbrekingen beschreef Gerda Laqueur¹ haar leven vanaf de dag dat zij als twaalfjarige een mooi leeg opschrijfboek met een slotje kreeg, tot het moment dat zij en haar man zich realiseerden dat ze in de val zaten: „Wir sehen keinen Ausweg mehr vor dem Unheil. Wir können nicht mehr frei atmen.” In Westerbork en Bergen Belsen, waar zij uiteindelijk terecht kwam schreef ze niet.

Gerda Laqueur werd in 1906 geboren in het Silezische stadje Brieg, dat toen in Pruisen lag en nu Pools is. Als de kleine Gerda haar dagboek begint, op 16 oktober 1918, verblijft haar vader Ernst Laqueur in België. Hij heeft zich meteen bij het begin van de Eerste Wereldoorlog gemeld bij het Duitse leger en werkt als arts-farmacoloog aan de door de Duitsers bezette universiteit van Gent. Zijn gezin bleef achter in Brieg.

De eerste zin van Gerda's dagboek luidt: „Vierde oorlogsjaar! Nog geen uitzicht op vrede!” Dat het gezin Laqueur van afkomst Joods is, maakt voor hun patriottische gevoelens niet uit. Zij voelen zich geheel en al Duits, meldden zich in 1906 als lid van de Evangelische Kirche en lieten hun kinderen evangelisch dopen. 'Joods' is bijna gereduceerd tot een kwestie van uiterlijk. Soms maakt Gerda in haar dagboek een tekeningetje van iemand die er volgens haar 'Joods' uitziet.

¹ Deze inleiding is gebaseerd op een artikel van Jolande Withuis in Trouw (29 mei 2010) <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1111714/2010/05/29/Een-keurig-Duits-gezin.dhtml>

In april 1922 verhuist Gerda naar Amsterdam, waar haar vader dan al een aantal jaren hoogleraar is. In de jaren daarna verandert Gerda van een fel patriottisch Duits meisje in een angstige, opgejaagde joodse vrouw (1938).

Op 30 mei 1945 stierf Gerda Laqueur in het dorpje Tröbitz aan de gevolgen van vlektyfus. Ze was negenendertig jaar oud. Negen dagen later bezweek ook haar echtgenoot Felix, 51 jaar. Zij stierven in vrijheid, dat wel. Een week voor de bevrijding waren zij weggevoerd uit het kamp Bergen Belsen, waar zij de moeder van Felix stervend hadden moeten achterlaten. In een goederentrein waren zij vanuit Belsen tien dagen lang voortgesleept tussen de uit oost en west oprukkende geallieerde legers door. Vlakbij het oostelijk gelegen Tröbitz werd de trein door de Russen gestopt en kwamen ze ten slotte vrij. Van de 2500 gevangenen in de trein waren er onderweg nog meer dan vijfhonderd gestorven.

De opdracht heeft betrekking op ontwikkelingen en gebeurtenissen in Duitsland ten tijde van de Republiek van Weimar en het nationaalsocialisme.

